

Улуттук банк түшүндүрөт

Кредитти алуудан мурда, аны кайтарууну ойлогон оң!

Кредит менен камсыздоо – кредитор сыяктуу эле, карыз алуучу үчүн да тобокелдикти камтыган жооптуу жана татаал процесс. Айрым жарандар кысталыш учурда кредит алып, төлөөгө келгенде кыйынчылыктарга кептелип жаткандыгы баарыбызга белгилүү. Быйыл бул көйгөй пандемиянын келип чыгышынан улам кредит алган адамдардын көпчүлүгүнө өз залакасын тийгизди. Андыктан кредит алуу өтө жооптуу жана кооптуу маселе экенин эске алуу менен калкка дагы бир ирет маалымат берүү максатында, Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын Керектөөчүлөрдүн укугун коргоо бөлүмүнүн адистерине кайрылып, кредит алуунун жол жобосу, шарттары жана талаптарына байланышкан негизги эрежелер тууралуу маалымат алдык.

Финансы-кредиттик уюм сунуштаган кредиттик продуктардын айырмачылыгы

Кыргызстандын рыногунда финансы-кредит уюмдары тарабынан көптөгөн кредиттик продукттар сунушталат. Алардын ар биринин түрү, мөөнөтү, пайыздык чени жана башка параметрлери боюнча айырмачылыктары бар. Кредиттөө процессинин татаалдыгына карабастан, алардын негизинде кредиттөө системасы түптөлгөн. Ал эми аны жакшылап түшүнүп-билүү үчүн кредиттөөнүн үч негизги принциби менен таанышып чыгуу керек.

➤ Акы төлөө принциби. Анын өзү кредиттик каражаттарды колдонгондугу үчүн акы төлөө зарыл дегенди түшүндүрөт.

➤ Кредитти төлөө мөөнөтүн тездетүү принциби. Ал кредит эки тарап макулдашкан кредиттик келишимде көрсөтүлгөн мөөнөткө чейин гана кредит берилет дегенди түшүндүрөт.

➤ Кайтарымдуулук принциби. Ал кредиттин кредит берүүчүгө толугу менен кайтарылып берилүүсү тийиш дегенди билдирет.

Дагы бир белгилей кетүүчү нерсе, кредитор жогорудагы маалыматтын бардыгын карыз алуучуга түшүндүрүп жеткирүүсү керек. Учурда финансы-кредит уюмдарынын кредиттик портфелиндеги басымдуу үлүшүн жеке адамдар тарабынан алынган керектөөчү кредиттер түзөт. Кредиттик продукттардын керектөөчүлөрүнүн ушул сегментинде карыздын ордун жабууда көйгөйлүү жагдайлар көп келип чыгат, алар кредиттик каражаттар менен “иштөө” тажрыйбасынын жоктугунан, аз маалымдуулугунан жана көпчүлүк учурда – элементардык финансылык сабатсыздыгынан, башкача айтканда, өз акча каражаттарынын агымын эсептей албагандыгынан улам жаралат.

Кредит алганга чейинки алгачкы кадам

Кредит алуу тууралуу чечим кабыл алардан мурда, кардар биринчи кезекте анын керектигине, өзүнүн ага муктаждыгына жана аны өз убагында ордун жабуу боюнча мүмкүнчүлүгүнө баа берүүсү зарыл. Бардык карыз алуучулар кредитти алуу оңой, кайтаруу кыйын деген чындыкты билип алуусу тийиш. Кредиттик каражаттарды алууда кредиттик уюм жана кредиттик сунушту туура тандоо маанилүү баскыч болуп саналат. Финансы-кредиттик уюмду тандоодо негизги өзгөчөлүктөр боюнча алардын сунушун салыштырып көрүү керек. Алар:

- Финансы-кредиттик уюмдун ишенимдүүлүгү,
- Анын пайыздык чени,
- Эффективдүү пайыздык чени,
- Кошумча төлөмдөрдүн суммасы жана башка факторлор.

Белгилей кетчү нерсе: атайын бир “пайызга” кредит алууга көмөк көрсөткөнгө даяр болгон көп ортомчулар табылышы мүмкүн, бирок биз алардын кызматтарынан колдонбоону сунуштайбыз. Анткени мындай учурда ар түрдүү алдамчылар тарабынан алданып калуу коркунучу жаралат.

Кредит аларда кардар жана кредитор бири-бирине берүүчү маалыматтар

Кредит алууда кардар жеке өзүнүн жана өз кирешелери тууралуу так жана анык маалыматты билдиргени абдан маанилүү. Карыз алуучу кредит берүүчүгө билип туруп чындыкка туура келбеген жана күмөн маалыматты бергендиги үчүн мыйзамга ылайык кылмыш жоопкерчилигине чейин тартылышы мүмкүн. Кредиттик келишимге кол коюудан мурда, карызгердин мыйзамга жараша келишимдин жана кредиттик уюмдун баардык шарттары менен таанышып чыгуусу үчүн 3 күн убакыт берилет. Бул талаптар кредитти кыйынчылыксыз жана өз убагында төлөөгө жардам берет. 2015-жылдын 24-июнунан Кыргыз Республикасынын Улуттук Банкы тарабынан бекитилген «Финансылык кызматтарды сунуштоо жана керектөөчүлөрдүн кайрылууларын кароо тартибине карата минималдуу талаптар жөнүндө» жобого ылайык Финансы-кредиттик уюмдар (ФКУ) финансылык кызмат көрсөтүүлөрдү сунуштоо боюнча комиссиялык төлөм, тарифтер жана пайыздык чендер, иштөө убактысы жана ФКУ жайгашкан дареги тууралуу маалыматтарды берүүгө милдеттүү.

Кредиттик келишимге кол коюу тартиби

Кредит алууда эч качан шашылбай, бардык оң-терс жактарын кылдат таразалап чыгуу зарыл. Анткени, Кредиттик келишимге кол коюу менен кардар кредиттик келишимдин бардык шарттары менен макулдугун билдирет. Келишимдин аткарылышы боюнча милдеттемелерди, анын ичинде негизги карыз суммасын белгиленген мөөнөттөрдө кайтарып берүү жана аларды аткарбагандыгы, же талаптагыдай аткарбагандыгы үчүн кредиттик уюм сотко кайрылууга укуктуу болгон бардык тиешелүү төлөмдөрдү төлөө боюнча милдеттемелерди өзүнө алат. Ошондуктан, эгер бардык шарттар кардарга түшүнүктүү болгондо жана кайсы төлөмдү жана качан жүргүзүү зарыл экендигин түшүнгөн, кайра төлөп бере аларыңызга толук ишенген учурда гана кредиттик келишимге кол коюуга тийиш. Дагы бир маанилүү учур – карыз алуучу кредит боюнча бардык келишимге кол койгондон кийин

жана акча каражаттарын кассадан алганга чейин кредит алуудан баш тартууга укугу бар.

Тааныш же туугандардын кредит алуусуна таасир этүү кесепети

Кардар эч качан кредитти башка адамдар үчүн өзүнө тариздебөөгө тийиш! Алдамчылар көп учурда ишенчээк адамдарга кичине акча берүү менен кредитти өзүнө тариздетип, карызды өзүм төлөйм деп ишендирип акчаны же товарды ага берүүнү сунушташат. Алар төлөбөй, качып кеткенден кийин, кредиттик уюм карыздын кайтарып берилишин расмий документте катталган негизги карыз алуучудан (кредит таризделген адамдан) талап кылат жана ага кредиттин бардык суммасын төлөөгө туура келет. Ошондой эле эгерде кредит алып жаткан адам башка бирөөдөн (тааныштарынан, туугандарынан ж.б.у.с.) алардын кредити боюнча кепилдик берүүчү болуп берүүнү жана кепилдик келишимине кол коюп берүүнү өтүнсө, алар бул келишимге кол коюу менен карыз алуучу сыяктуу эле жоопкерчилик тарта турганын билүүгө тийиш. Бул, карыз алуучу тарабынан кредит төлөнбөгөн учурда, кредиттик уюм карыз алуучунун милдеттемелеринин толук көлөмдө аткарылышын алардан талап кыла турганын билдирет. Ошентип кепилдик берүүчү башка адам үчүн акча төлөөгө тийиш болуп калат!

Кредитти төлөө мүмкүнчүлүгүнөн ажырап калган учурда

Азыркы турмушта карыз алуучунун төлөө жөндөмдүүлүгүнөн ажырап калуу коркунучу ар кандай жагдайлардан улам келип чыгышы мүмкүн. Жаман айтпай жакшы жок демекчи, чындап эле карызды кайра төлөй албай калган учурда, кредит берүүчү менен жолугушудан качуунун кереги жок. Тескерисинче, убакытты текке кетирбей, кредитор менен жолугушуп, шартты түшүндүрүү сунушталат. Анткени, кредит берүүчү менен сүйлөшүүнү созгон сайын, кардар өзүнүн абалын татаалдаштырып алат. Төлөө мөөнөтүн өткөрүп жиберген ар бир күн үчүн ага туумдар жана айып пулдар эсептеле берет, мунун өзү ага дагы бир оор жүк болуп каларын эстен чыгарбоо керек.

Жаралган көйгөйдү түшүндүрүп, документтер жана конкреттүү фактылар менен тастыктап, кредит берүүчүгө түздөн-түз кайрылуунун өзү кардардын ак ниеттүү мамиле жасап жатканын билдирет. Мындай жагдайда кредит берүүчү аны менен сүйлөшүүлөрдү жүргүзүүгө дайым даяр. Ушундай ыкма менен иштегенде гана кредитор да, кредит алуучу да бирдиктүү жана маанилүү чечимге келиши мүмкүн.

Ал эми карыз алуучу кредитти мөөнөтүнөн өткөрүп жиберген учурда, ФКУ кредит боюнча камсыздоону (күрөөнү) сатып болсо да, карызды өндүрүү укугунан пайдалана ала тургандыгын эстен чыгарбоо зарыл. Анткени кредиттик уюмдар – бул кайрымдуулук уюм эмес. Алардын аманатчылардын, акционерлердин жана башка кредиторлордун алдында өзүнүн милдеттемелери бар жана ал аманат акчаларын кайтарып берүүгө тийиш!

Т.ИСХАКОВ